

Gevolgen van begrazing door overzomerende ganzen in de Vechtstreek

Resultaten van onderzoek
op een melkveebedrijf

afdeling Gooi en
Vechtstreek

Gevolgen van begrazing door overzomerende ganzen in de Vechtstreek

Resultaten van onderzoek op een melkveebedrijf

P. Terwan

Opdrachtgevers: LTO-Noord, afdeling Gooi en Vechtstreek, en
agrarische natuur- en landschapsvereniging Vechtvallei
Uitvoering: Paul Terwan onderzoek & advies

September 2006

Inhoud

1. Inleiding	1
2. Grauwe ganzen in Nederland en in de Vechtstreek	3
3. Aanpak	6
3.1 Monitoren schade op bedrijfsniveau	6
3.2 Ganzentellingen	8
3.3 Bijeenkomst van deskundigen	8
4. Resultaten	9
4.1 Resultaten ganzentellingen	9
4.1.1 Tellingen in de broedgebieden	9
4.1.2 Tellingen in de foerageergebieden	10
4.2 Resultaten schadetaxaties	11
4.3 Resultaten bedrijfsmonitoring	12
4.3.1 Aangetoonde effecten	13
4.3.2 Waarschijnlijke effecten	16
4.3.3 Onzekere effecten	17
5. Naar een andere vergoedingssystematiek	18
6. Samenvatting, conclusies en aanbevelingen	22
Bronnen	27
Bijlagen:	
1. Schadetaxaties	28
2. Vergelijking van de opbrengst van percelen met en zonder schade	29

1 Inleiding

Het aantal overzomerende ganzen is in de Vechtstreek, net als in de rest van Nederland, de afgelopen tien jaar sterk toegenomen. Het gaat hier met name om de grauwe gans, een inheemse broedvogel, waarvan de populatie in tien jaar tijd grofweg is vertienvoudigd en waarvan er in 2001 naar schatting ca 2.000 in de Vechtstreek aanwezig waren. Rond diezelfde tijd bedroeg de landelijke populatie ca 10.000 broedparen, ofwel ca 20.000 exemplaren. Sindsdien is de populatie verder gegroeid.

Grauwe ganzen broeden met name in natuurgebieden (Naardermeer, Ankeveense Plassen, Kortenhoefse Plassen), maar foerageren vooral op landbouwgrond. Ze kunnen daarbij aanzienlijke schade aanrichten. Beschouwd de natuurbescherming de populatiegroei aanvankelijk als een succes, de laatste jaren groeit het besef dat het succes een keerzijde heeft voor aanpalende grondgebruikers. Het CLM-rapport *Grauwe ganzen in de Vechtstreek: naar een breed gedragen aanpak* (2002) gaat uitgebreid in op de omvang van de schade, de factoren die de schade bepalen en de mogelijkheden om tot afspraken te komen over beheer en schadevergoeding. De aanbevelingen uit dit rapport zijn door de relevante partijen tot dusverre niet opgepakt.

Stand van zaken beleid

Inmiddels is de Flora- en Faunawet van kracht geworden en hebben de provincies Utrecht en Noord-Holland zogeheten Faunabeheerplannen vastgesteld. Het beleid ten aanzien van overzomerende grauwe ganzen is daarmee grofweg als volgt:

- conform de Flora- en Faunawet is de grauwe gans een beschermde inheemse broedvogel. Vanwege de aangerichte schade staat de wet echter toe dat provincies ontheffing verlenen voor aantalsregulatie (rapen of aanprikken van eieren, afschot, wegvangen) en/of verjaging en verstoring. Zowel Noord-Holland als Utrecht hebben streefgetallen voor de populatieomvang vastgesteld en op basis daarvan ontheffing verleend voor aantalsregulatie. In Noord-Holland is deze echter begin 2006 door de rechter opgeschort (zie verder hoofdstuk 2);
- in de natuurgebieden zal op termijn foerageergebied voor overzomerende ganzen worden aangewezen. Landelijk is hiervoor zo'n 2.500 ha overeengekomen, maar voor Noord-Holland is de aanwijzing nog niet concreet ingevuld;
- als er op landbouwgrond voldoende maatregelen zijn genomen om de schade te beperken, keert het Faunafonds schadevergoeding uit op basis van getaxeerde gewasschade. Op gronden die boeren pachten van terreinbeheerders geldt geen vergoeding.

Problemen agrariërs nog niet opgelost

Met het vigerende beleid zijn de schadeproblemen van de agrariërs nog niet opgelost:

- hoewel het aantal van 350 broedparen niet groot lijkt, betekent dit in de praktijk alsnog een forse ganzenpopulatie. Omdat er – ondanks de aantalsregulatie in de broedgebieden – veel jonge vogels zullen zijn (het duurt twee jaar voor ze geslachtsrijp zijn) en er in de loop van de zomer ook toestroom is van ganzen uit andere gebieden, kunnen er – zeker de eerste jaren – in de zomer alsnog enkele duizenden ganzen aanwezig zijn;

- zoals uitgebreid wordt beargumenteerd in het genoemde CLM-rapport, is de werkelijke (bedrijfs)schade aanmerkelijk groter dan de uitgekeerde schade. Terwijl de laatste wordt berekend op basis van gewasschade, c.q. voederwaardederving, grijpt de werkelijke schade veel dieper in de bedrijfsvoering in: er zijn gevolgen voor de wijze van beweiden en maaien, voor de smakelijkheid en opname van het gras, voor de frequentie van graslandverbetering en onkruidbestrijding en voor de kosten van arbeid, transport en ziekte- en plaagbestrijding.

Eerste stap naar een oplossing voor deze problemen is het bereiken van consensus over de werkelijke (bedrijfs)schade door grauwe ganzen in het groeiseizoen. Daartoe hebben LTO-afdeling Gooi en Vechtstreek en agrarische natuurvereniging Vechtvallei een project geformuleerd. De provincie Noord-Holland, LTO-Noord en de gezamenlijke terreinbeheerders (Vereniging Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland en Staatsbosbeheer) zijn bereid gevonden om het project te financieren.

Projectdoelen

Het project kent twee hoofddoelen:

1. Beter inzicht krijgen in de precieze omvang van de schade op bedrijfsniveau. Hiertoe is een bedrijf geselecteerd waarop in het groeiseizoen van 2005 alle aspecten van ganzenbegrazing zijn gevolgd.
2. Formuleren van een 'deskundigenadvies' over de omvang en berekening van de schade. Dit advies moet nog aan deze rapportage worden toegevoegd.

Met de rapportage beogen de opdrachtgevers mede te komen tot een andere schade-aanpak bij de verantwoordelijke instanties (Faunafonds, ministerie van LNV, provincie).

Dankwoord

Een woord van dank voor degenen die hebben meegewerkt aan het onderzoek:

- allereerst uiteraard Ruth Nagel, op wiens bedrijf het onderzoek plaatsvond;
- de financiers van het onderzoek: LTO-Noord, de provincie Noord-Holland en de drie terreinbeherende organisaties in Noord-Holland (Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Landschap Noord-Holland);
- Karel van Houwelingen van Praktijkbedrijf Zegveld, die het bedrijfsbegeleidend onderzoek uitvoerde;
- Arie Doeksen van taxatiebureau Vink, die de taxaties uitvoerde;
- Erik de Haan (Natuurmonumenten) en Jan Galesloot (veehouder), die de ganzentellingen in de Vechtstreek verrichtten;
- Albert Hooijer (LTO-afdeling Gooi en Vechtstreek) en Cornelis van Diest (Vechtvallei), die de dagelijkse begeleiding van het project verzorgden;
- de deelnemers aan de deskundigenbijeenkomst, met name gericht op een andere insteek van de vergoedingensystematiek: naast Albert Hooijer en Karel van Houwelingen waren dat Henk van der Jeugd (SOVON Vogelonderzoek Nederland), Adriaan Guldemond (CLM Onderzoek en Advies), Warmelt Swart (DLG) en Michel de Haan (WUR Animal Sciences Group, Lelystad);
- degenen die een reactie hebben gegeven op een eerdere versie van dit rapport: naast Albert Hooijer en Cornelis van Diest waren dat Dirk Tanger (Landschap Noord-Holland), Francine Hijmans van den Bergh (Natuurmonumenten) en André Smit (Staatsbosbeheer).

Uiteraard blijft de auteur verantwoordelijk voor de uiteindelijke tekst.

2 Grauwe ganzen in Nederland en in de Vechtstreek

De grauwe gans is een van oorsprong inheemse broedvogel, die halverwege de vorige eeuw is uitgestorven en in de jaren '70 opnieuw is geïntroduceerd. Iets eerder (eerste geregistreerde broedgeval: 1961) was de soort ook zelf al begonnen met hervestiging. In de jaren '80 en '90 beleefde de grauwe gans een succesvolle opmars: in 2000 bedroeg het aantal broedparen 8 à 9.000, in 2005 waren dat er ca 25.000 (Van der Jeugd e.a. 2006). Dat komt overeen met ongeveer 100.000 vogels. Sinds 1984 bedraagt de jaarlijkse populatiegroei gemiddeld 23% (BMP-index), maar omdat de populatie toeneemt stijgen de aantallen nog explosiever.

Kijken we naar de verspreiding over het land, dan vinden we concentraties langs de grote rivieren, in het lage westen van het land (de waterrijke delen van Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht), het lage noorden (westelijk Overijssel en het lage midden en zuiden van Friesland), Texel, de Zuid-Hollandse eilanden en Zeeuws Vlaanderen.

Grauwe ganzen broeden veelal in moerassige vegetatie (rietzomen, rietlandjes, moerasbos); meer dan de helft van de broedgevallen vinden we in natuurgebieden (plassengebieden en andere waterrijke gebieden). Ze foerageren vooral in graslanden en leggen daarbij een voorkeur aan de dag voor voedselrijke productiegaslanden. De toename van het aantal broedparen wordt toegeschreven aan een combinatie van verbetering van het voedselaanbod (eiwitrijke graslanden) en uitbreiding van het areaal geschikt broedbiotoop (door natuurontwikkeling, maar ook door toegenomen 'verrieting' van bestaande natuurgebieden).

De grauwe gans bevindt zich in de zomer in het gezelschap van andere ganzensoorten die 'overzomereren' en die niet – zoals de wintergasten – ons land slechts tijdelijk aandoen. Onder de overzomeraars neemt de grauwe gans met 60% van de populatie een prominente plaats in, op afstand gevolgd door de brandgans, de soepgans en nog een handvol (met name uitheemse) soorten.

De overzomeraars kunnen voor veel overlast zorgen (vervuiling, verkeersveiligheid) en grote schade aan landbouwgewassen aanrichten. In de periode 2000-2004 ontving het Faunafonds jaarlijks 200 tot 300 schadeclaims. De uitgekeerde schade fluctueert per jaar, maar bedraagt gemiddeld een kleine 2 ton per jaar. Verreweg de meeste claims hebben betrekking op grasland, maar in geld uitgedrukt wordt ook in de akkerbouw en groententeelt veel schade getaxeerd. Kijken we naar de graslandgebieden waar veel schade wordt getaxeerd (meer dan €1.000,- per bedrijf), dan springen Texel, delen van Waterland, delen van het Noord-Hollands-Utrechts plassenengebied, delen van het Gelderse rivierengebied en Midden-Friesland eruit (Van der Jeugd e.a. 2006). Grauwe ganzen zijn goed voor (afhankelijk van de berekeningswijze) minimaal 55% en maximaal 85% van alle getaxeerde zomerschade: 1 à 1,5 ton per jaar. De feitelijke schade door grauwe ganzen is nog hoger, omdat ze ook in de voorafgaande taxatieperiode (voorjaarschade) al aanwezig zijn en schade veroorzaken. Deze schade is achter niet goed af te splitsen van die van de wintergasten, die soms tot ver in het voorjaar aanwezig zijn. De omvang van de schade hangt samen met het aantal ganzen, maar de relatie is niet eenduidig: er zijn nogal wat regionale verschillen in de verhouding tussen schade en populatie.

Grauwe ganzen staan soms ook op gespannen voet met de realisering van andere natuurdoelen. Zo kunnen ze voedselarme wateren eutrofiëren, verdringen ze plaatselijk de weidevogels (al zijn brandganzen, die in het grasland broeden, daar de hoofdschuldige aan) en kunnen ze rietvegetaties volledig ongeschikt maken voor andere gewaardeerde vogelsoorten.

SOVON (Van der Jeugd e.a. 2006) heeft aan de hand van een ruimtelijk populatiemodel voor de grauwe gans indicatief berekend hoeveel broedparen er in Nederland maximaal succesvol kunnen zijn. Die berekening komt uit op 90 à 94.000 broedpaar, bijna een verviervoudiging van de populatie in 2005. Voor Noord-Holland (met name Texel, Laag Holland en Vechtstreek) is de potentiële toename nog iets groter (een factor 4,4): van 3.900 broedparen nu naar ruim 17.000 maximaal. Hetzelfde rapport schetst een vrij somber beeld van de mogelijkheden van populatiebeheersing. Maatregelen die nu al wel worden toegepast (zoals rapen en schudden/aanprikken van eieren) worden op populatieniveau niet zinvol geacht. Maatregelen die effectiever zijn (bejagen, wegvangen) zijn arbeidsintensief, moeten langdurig worden uitgevoerd en lijken minder effectief in grotere, verspreide populaties.

In opdracht van het Faunafonds is ook onderzoek gedaan naar het weren van ganzen door het besproeien van grasland met actieve kool (Norit, FIR), iets waar in de VS (overigens met andere ganzensoorten) goede ervaringen waren opgedaan. In de Nederlandse omstandigheden blijkt besproeien echter geen effect te hebben (Van Liere e.a. 2004). Hetzelfde onderzoek leert dat het lokken van ganzen naar geselecteerde percelen door inzaai van klaver en gras-klavermengsels wèl als sturingsmiddel kan worden gebruikt.

De Vechtstreek: ganzen en ganzenbeleid

In de Vechtstreek bedroeg het aantal broedparen grauwe ganzen in 2005 ongeveer 750. We hebben het dan over in totaal enkele duizenden exemplaren (incl. jongen). We gaan hier in § 4.1 nader op in.

Het beleid ten aanzien van de ganzenpopulatie is vastgelegd in de Faunabeheerplannen van Noord-Holland (2004) en Utrecht (2003; voor een beperkt deel van het betrokken gebied). Noord-Holland heeft gekozen voor een streefpopulatie van 1.300 broedparen. Dit betekent een populatiereductie met (voor de hele provincie) 50%. Voor de regio Gooi- en Vechtstreek is een streefgetal van 350 broedparen genoemd en een afschotquotum van 700 exemplaren in het deelgebied IJmeer en Vechtstreek en 500 in het gebied Gooi en Vechtstreek. De provincie Utrecht heeft een provinciaal streefgetal vastgesteld dat overeenkomt met het niveau van 1998: 1.200 ganzen. Dit is niet per deelgebied uitgesplitst. De provincie heeft besloten tot een (in beginsel) eenmalige reductie-actie van 1.650 exemplaren, uit te voeren vóór het broedseizoen van 2005. In juni 2006 kondigde de provincie aanvullende reductie-acties aan. In 2005 is ook Natuurmonumenten, beheerder van het plassenengebied, gestart met populatiereducerende maatregelen: rapen van eieren (zie § 4.1.1).

De afgelopen jaren zijn in beide provincies behoorlijke aantallen ganzen afgeschoten. In Noord-Holland zijn alle populatiebeheersende maatregelen begin 2006 op last van de rechter stilgelegd door toedoen van een beroep van Stichting De Faunabescherming.

Ganzenaanwezigheid door het jaar heen

Er zijn in de Vechtstreek niet alleen overzomerende ganzen aanwezig, maar ook wintergasten. Voor de opvang van wintergasten (tegen vergoeding) zijn het afgelopen jaar opvanggebieden aangewezen. In totaal gaat het om 1.425 ha, waarvan het grootste deel in 'SAN ruime-jasgebied'. Hier geldt inmiddels het SAN-pakket voor ganzenopvang op grasland.

In de Vechtstreek zijn dus door het hele jaar heen ganzen aanwezig, waarbij de winter- en zomerganzen een deel van de tijd (in voor- en najaar) ook tegelijk aanwezig zijn. De taxaties van het Faunafonds (zie hierna) bevatten daarom soms zowel schade door winter- als zomerganzen.

Schade en schadevergoedingen

Omdat we hierop later nog uitgebreid ingaan, noemen we hier alleen de belangrijkste principes:

- bij een vigerend Faunabeheerplan dat ook populatiebeheersende maatregelen bevat, kan schade door overzomerende ganzen door het Faunafonds worden vergoed op basis van taxaties. Voorwaarde voor uitbetaling is dat de agrariër zich moeite getroost om - door middel van afschrikking en/of verjaging - de ganzenschade te voorkomen of beperken;
- er zijn drie taxatie- of schadep periodes: voorjaar, zomer en winter. De zomerschade wordt doorgaans geheel aan overzomerende ganzen toegeschreven, maar in werkelijkheid is er qua ganzenaanwezigheid overlap tussen de periodes: soms zijn er in de periode van voorjaars- en winterschade ook overzomeraars aanwezig, soms in de periode van zomerschade ook wintergasten;
- er wordt betaald op basis van verminderde grasgroei (cm grasgroeiderving, gemeten met een grashoogtemeter), waarbij 1 cm grasgroei gelijk is gesteld aan 150 (voorjaar) resp. 120 (zomer) kg droge stof. In feite wordt gedurende het gehele jaar een norm van 120 kg droge stof per cm grasgroei aangehouden, maar de hogere referentie in het voorjaar is mede een compensatie voor de kwaliteitsvermindering van de grasmatten en eventuele extra kosten van onkruidbestrijding;
- één kg droge stof wordt verrekend tegen prijzen die door het jaar heen fluctueren en die in 2005 afliepen van €0,15 voor voorjaarsgras via €0,13 voor zomergras en €0,11 voor 'oktobergras'. Hierbij wordt aangenomen dat latere grassnedes een lagere voederwaarde en dus een lagere marktprijs hebben.

3 Aanpak

Het project kent drie hoofdelementen:

1. Intensieve monitoring van de schade op bedrijfsniveau.
2. Tellen van de ganzen in het zomerseizoen.
3. Organiseren van een bijeenkomst met deskundigen over een schade-advies.

Hierna schetsen we de aanpak die bij elk van deze onderdelen is gevolgd.

3.1 Monitoren schade op bedrijfsniveau

Er is een bedrijf geselecteerd waar de schade in 2005 door het hele groeiseizoen heen is gevolgd. De monitoring gebeurt 6 maanden lang (grotweg van 1 mei tot 31 oktober), omdat de schade zich niet beperkt tot de periode waarin het Faunafonds zogeheten 'zomerschade' taxeert.

Het bedrijf

Het geselecteerde bedrijf is het melkveebedrijf van Ruth Nagel in de Heintjesrak- en Broekerpolder. In deze polder en op de gronden van dit bedrijf foerageren relatief veel ganzen en treedt relatief veel schade op. De meeste gronden van het bedrijf grenzen direct aan de Ankeveense plassen. Het bedrijf houdt op de computer een goede bedrijfsregistratie bij aan de hand van een bedrijfsmanagementsysteem.

Het bedrijf meet ongeveer 65 ha, waarvan in 2005 circa 50 ha grasland en 15 ha maïsland. Hiervan ligt 51 ha in de Heintjesrak- en Broekerpolder. Hiervan is 38 ha grasland en 13 ha maïsland. De ganzen foerageren in de zomerperiode alleen op het grasland, en dan vooral op de percelen die op enige afstand van de gebouwen zijn gelegen. De meeste graslandpercelen worden, vanwege de roulatie met bouwland, regelmatig vernieuwd (herinzaai). Er zijn twee percelen, tezamen ongeveer 5 ha groot, die nog nooit zijn vernieuwd.

Het bedrijf heeft een melkquotum van 810.000 kg, dat wordt volgemolken met 105 melkkoeien. Daarnaast zijn er 60 stuks jongvee, 13 schapen en 160 fokzeugen. De fokzeugentak is eind 2005 beëindigd.

Registratie door de veehouder

De veehouder heeft dagelijks de bedrijfseffecten gevolgd en alles in een 'logboek' genoteerd. Het logboek is opgesteld in samenspraak met de veehouder en is direct gelieerd aan de graslandgebruikskalender. Op de kalender en in het logboek zijn dagelijks de volgende typen gegevens bijgehouden:

- op welke percelen de ganzen zitten en hoe lang;
- aard en omvang van de schade op deze percelen (in kwalitatieve termen);
- gevolgen van de ganzenbegrazing op het maai- en beweidingsschema;
- arbeid gemoeid met ganzen (verschrikken, verjagen etc.);
- arbeid en kosten gemoeid met activiteiten om de gevolgen van ganzenschade te compenseren (bijv. extra onkruidbestrijding).

Frequente schadetaxaties

Er hebben meer frequente schadetaxaties plaatsgevonden dan normaal gebruikelijk is. In de periode van juni tot en met oktober is in het kader van het project achtmaal getaxeerd. De taxaties zijn uitgevoerd door een erkend taxateur: Arie Doeksen van taxatiebureau Vink, dat ook de taxaties voor het Faunafonds verricht. De taxatiesystematiek was gelijk aan de systematiek die voor het Faunafonds wordt gehanteerd.

Bedrijfsanalyse

De gevolgen voor de bedrijfsvoering zijn vastgelegd door een bedrijfsdeskundige: Karel van Houwelingen van Praktijkbedrijf Zegveld. Hij heeft gedurende het groeiseizoen - in samenspraak met de veehouder en mede op basis van de gewastaxaties - regelmatig het bedrijf bezocht en beoordeeld. Zegveld heeft een zelfstandig rapportje opgesteld met aandacht voor de gevolgen van ganzenbegrazing in bedrijfsverband (Van Houwelingen 2005):

- gevolgen voor maai- en weideschema;
- gevolgen voor de veevoeding (ruwvoeropname, verhouding ruwvoer/krachtvoer, eventuele extra voeraankopen);
- gevolgen voor onkruidbestrijding en diergezondheid;
- gevolgen voor het bedrijfsmanagement;
- alle extra arbeidsaanspraken en overige kosten als gevolg van ganzenbegrazing.

Bij de eigen berekeningen van de gewasschade door ganzenbegrazing hebben we iets andere aannamen gehanteerd dan het Faunafonds:

- a. we hebben 1 cm grasgroei gelijkgesteld aan 135 kg droge stof (het Faunafonds hanteert voor zomerschade 120 kg ds). Daarbij hebben we ons gebaseerd op de schattingstabel voor de relatie tussen grashoogte en droge-stofproductie zoals gehanteerd door de Animal Sciences Group van de WUR (project 'Koe & Wij'). Voor de grashoogten waar het blijkt de schadetaxaties om gaat (tussen de 9 en de 20 cm, corresponderend met 110 resp. 165 kg droge stof) met een gemiddelde tussen 13 en 15 cm, lijkt dit een alleszins redelijke aanname;
- b. we rekenen met een kg droge-stofprijs van €0,142 (het Faunafonds rekende in 2005 voor zomerschade met €0,13 resp. €0,11). Deze aanname is gebaseerd op:
 - een kVEM-prijs van €0,1469 die momenteel in de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer wordt gehanteerd en die is geaccordeerd door Brussel;
 - de aanname dat een kg droge stof in de zomer gemiddeld 965 kVEM bevat (informatie proefbedrijf Zegveld).

Dit resulteert in een prijs van $0,965 \times €0,1469 = €0,142$ per kg droge stof.

Representativiteit

Het onderzoek op bedrijfsniveau beslaat – mede om budgettaire redenen – slechts één bedrijf dat in één jaar is gevolgd. Hoewel een voor dit gebied representatief bedrijf is geselecteerd, zijn er natuurlijk bedrijfs- en jaarinvloeden die mede de uitkomsten bepalen. We zijn ons terdege bewust van deze beperkte opzet. Het was echter niet de bedoeling om een wetenschappelijk, c.q. statistisch verantwoord onderzoek te doen naar de bedrijfseffecten van ganzenbegrazing, maar om door het intensief volgen van een bedrijf de *mechanismen* in beeld te brengen die daarbij een rol spelen. De kwantitatieve

resultaten zijn daarmee niet zomaar generaliseerbaar naar andere bedrijven of andere gebieden, maar de mechanismen wel.

3.2 Ganzentellingen

Om een goed beeld te krijgen van de populatie (en om de schade te kunnen ‘extrapoleren’ naar het hele gebied), zijn de foeragerende ganzen op boerenland in 2005 (in het hele gebied) driemaal geteld (in juni, juli en september) en in 2006 ook nog tweemaal (in juli en september). Dat is – net als in het CLM-project uit 2002 – gebeurd door een medewerker van Natuurmonumenten (Erik de Haan) samen met een deskundige agrariër uit het gebied (Jan Galesloot).

Daarnaast heeft Natuurmonumenten de volgende gegevens toegeleverd:

- de nestentellingen van 2005 en 2006 (broedgebieden);
- het aantal eieren dat in 2005 is geraapt.

3.3 Bijeenkomst van deskundigen

Er is een bijeenkomst van deskundigen georganiseerd uit kringen van landbouw, natuurbescherming en onderzoek. In deze bijeenkomst stond de vraag centraal of de onderzoeksresultaten aanknopingspunten bieden voor een andere benadering van de huidige schadeberekening, c.q. van een vergoeding voor ganzenbegrazing.

4 Resultaten

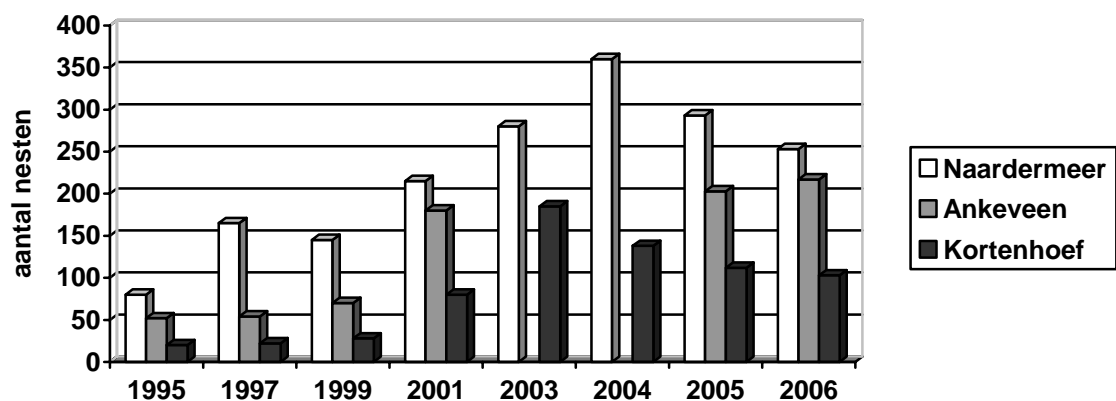
4.1 Resultaten ganzentellingen

4.1.1 Tellingen in de broedgebieden

Het aantal grauwe ganzen in de Vechtstreek is de laatste tien jaar sterk toegenomen. Waren er eind jaren tachtig, begin jaren negentig slechts incidentele broedparen aanwezig, vanaf 1993 is het aantal broedparen gestegen van enkele tientallen tot pakweg 750 in het onderzoeksjaar 2005. In dat jaar was voor het eerst sprake van een lichte daling. In 2006 is het totale aantal legsels opnieuw licht gedaald, maar de trend verschilt per plassengebied (figuur 1).

De meeste broedparen (ca 600) vinden we rond het Naardermeer, de Ankeveense plassen en de Kortenhoefse plassen. De rest broedt in de Loosdrechtse plassen, de Wijde Blik en het Hol. De broedpopulatie in het Naardermeer nam toe tot en met 2004; daarna volgde een afname. De populatie in de Kortenhoefse plassen neemt af sinds 2004. In de Ankeveense plassen is recent juist sprake van een toename.

De toename van de afgelopen tien jaar was mede een gevolg van het stoppen van de jacht en het beëindigen van het eieren rapen (nesten 'op twee eieren zetten'). In 2005 is de jacht weer toegestaan en is Natuurmonumenten weer gestart met eieren rapen: in het Naardermeer zijn de nesten gereduceerd tot 1 ei per nest, in de Vechtplassen tot 2 eieren per nest. In 2005 zijn in totaal 3.158 eieren geraapt uit 749 nesten met een gemiddelde legselgrootte van 5,2 eieren. In 2006 zijn geen populatiebeheersende maatregelen getroffen.

Figuur 1. Getelde nesten van de grauwe gans in de broedgebieden. De drie plassengebieden vertegenwoordigen de belangrijkste broedpopulaties

4.1.2 Tellingen in de foerageergebieden

Voor de bedrijfsschade is vooral het aantal foeragerende ganzen op boerenland relevant. Daarom zijn – net als voor het CLM-project in 2001 – opnieuw tellingen uitgevoerd door een medewerker van Natuurmonumenten samen met een veehouder uit het gebied. In 2005 is driemaal geteld (in juni, in juli en in september), in 2006 nog eens tweemaal (begin juli en begin september).

De ganzen waren in 2005 opmerkelijk laat: in tegenstelling tot voorgaande jaren waren er in juni nog nauwelijks ganzen aanwezig in de Vechtstreek (tabel 1). In de Heintjesrak- en Broekerpolder, waar het onderzochte bedrijf is gelegen, waren zelfs nog helemaal geen ganzen te constateren. In andere delen van Noord-Holland (bijv. Waterland) waren op dat moment al volop ganzen aanwezig. In juli arriveerden de ganzen echter massaal, zowel in de Heintjesrak- en Broekerpolder als in andere delen van het gebied. Vervolgens bleven ze in groten getale aanwezig tot in het najaar: in juli zijn ruim 1.700, ganzen geteld, in september bijna 1.500 (tabel 1). Daarvan zat eenderde in de Heintjesrak- en Broekerpolder. De tellingen vallen iets lager uit dan die uit 2001, toen in juli 1.920 grauwe ganzen werden geteld en in augustus 1.662 (Terwan & Guldmond 2002), maar het verschil is niet opzienbarend.

In 2006 is sprake van een sterke stijging van het aantal foeragerende ganzen, dit in tegenstelling tot de wat afnemende broedpopulatie. Werden begin juli al meer dan 2.000 ganzen geteld, begin september was het aantal opgelopen tot ca 2.450 exemplaren, waarvan 45% in de Heintjesrak- en Broekerpolder (tabel 1).

Tabel 1. Aantallen getelde foeragerende ganzen in de verschillende polders van de Vechtstreek

	2005			2006	
	10 juni	14 juli	22 sept.	5 juli	1 sept.
Vechtstreek totaal					
- grauwe gans	129	1.655	1.337	2.009	2.411
- Nijlgans	23	4	75	5	19
- brandgans	19	6	-	2	7
- Canadese gans	50	50	30	55	9
- overige ganzen	2	-	50	-	-
<i>Totaal</i>	<i>223</i>	<i>1.715</i>	<i>1.492</i>	<i>2.071</i>	<i>2.446</i>
Heintjesrak- en Broekerpolder					
- grauwe gans	-	600	500	505	1.100
- overige ganzen	-	-	-	-	-
<i>Totaal</i>	<i>-</i>	<i>600</i>	<i>500</i>	<i>505</i>	<i>1.100</i>

Verdeling ganzen over de polders

In *juni* 2005 zitten er alleen substantieel ganzen in de Hilversumse Onder- en Bovenmeent (175) en in de Keverdijkse Overscheense Polder (30).

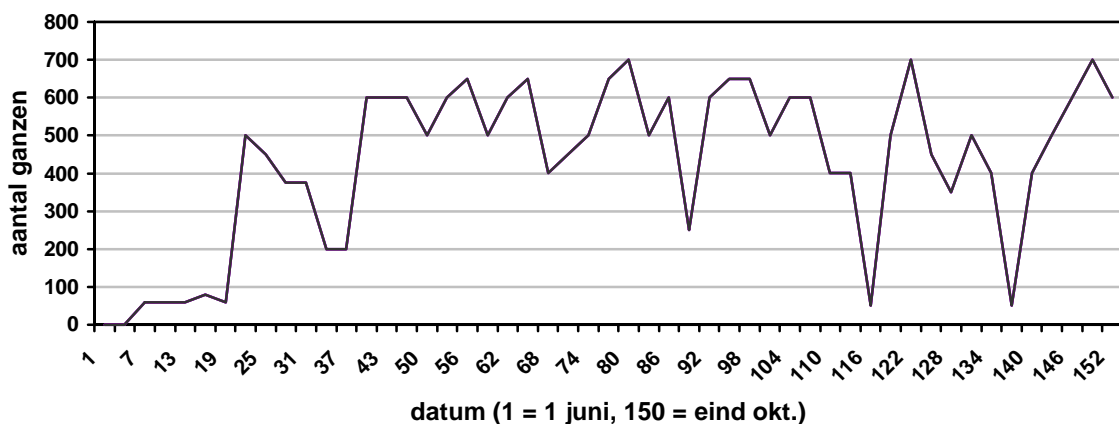
In *juli* 2005 zitten de meeste ganzen opnieuw in de Onder- en Bovenmeent (700) en de Keverdijkse Overscheense Polder (227), maar ook in de Heintjesrak- en Broekerpolder (600), de Hollands Ankeveense polder (120) en de Horn- en Kuijerpolder (55).

In september 2005 zitten de meeste ganzen in de Heintjesrak- en Broekerpolder (500) en de Onder- en Bovenmeent (500). Daarna volgen de Horn- en Kuijerpolder (160), de Keverdijkse Overscheense (130), de Noordpolder en Zuidpolder beoosten Muiden (75 Nijlganzen) en de Spiegelpolder (ruim 100, waarvan de helft grauwe ganzen).

In 2006 telden de Heintjesrak- en Broekerpolder, de Keverdijkse Overscheense polder en de Hilversumse Onder- en Bovenmeent opnieuw de meeste ganzen. Begin september 2006 was zelfs 45% van alle ganzen in de Heintjesrak- en Broekerpolder aanwezig (tabel 1).

Tellingen door veehouder

De veehouder heeft in zijn logboek bijna dagelijks de ganzenaanwezigheid bijgehouden (figuur 2).

Figuur 2. Ganzenaantallen op het onderzoeksbedrijf door het seizoen heen (juni tot en met oktober 2005) zoals geteld door de veehouder

Uit de logboekgegevens blijkt dat de ganzen in de eerste weken van juni slechts sporadisch aanwezig zijn, waarna ze in de vierde week van juni massaal arriveren om vijf maanden lang niet meer weg te gaan. Van eind juni tot eind oktober zijn er, enkele dalen daargelaten, tussen de 400 en 700 ganzen op het grasland van het onderzoeksbedrijf aanwezig. Bejagingsactiviteiten, zoals die van eind juni, hebben hooguit een tijdelijk effect op de aanwezige aantallen.

4.2 Resultaten schadetaxaties

In het kader van het project is achtmaal (extra) getaxeerd. Dit gebeurde conform de methodiek van het Faunafonds (grashoogtemeter). Uit de taxatiegegevens blijkt dat de schade (ondanks de hoge aantallen ganzen) aanvankelijk relatief beperkt is, maar later in de zomer en in het vroege najaar sterk toeneemt. In totaal is het grasverlies in de vijf onderzoeksmaanden getaxeerd op ruim 179 cm (tabel 2).

Tabel 2. Ontwikkeling van de getaxeerde schade (in cm grasgroei) door het seizoen heen

taxatiedatum	23/6	6/7	27/7	10/8	29/8	14/9	28/9	28/10	totaal
toename schade (cm)	14	4	17,4	-	40	15	48,5	40,5	179,4

Bijlage 1 bevat een wat gedetailleerder overzicht van de schade per perceel. Hieruit blijkt dat de eerste helft van de zomer vooral de percelen die dicht tegen de plassen aan zijn gelegen (11 t/m 15) schade hebben geleden. Later in de zomer is ook aanmerkelijke schade toegebracht aan de graslandpercelen die dicht bij de boerderij liggen (6 t/m 10). Op de graslandpercelen direct achter de boerderij (4 en 5) is helemaal geen schade geconstateerd.

Schadeberekening Faunafonds

In 2005 is de zomerschade tweemaal afgetaxeerd: eenmaal per 30 september en eenmaal per 31 oktober. Normaal gesproken gebeurt dit eind september, maar omdat op het bedrijf van Nagel – net als in andere delen van de Vechtstreek – per 1 november de nieuwe een opvangregeling voor wintergasten van kracht werd, waardoor er geen schade meer wordt getaxeerd, is de termijn van de zomerschade met een maand verlengd. Op basis van de twee eindtaxaties heeft het bedrijf de volgende schadevergoedingen ontvangen:

- schade van juli tot en met september: $124,9 \text{ cm} \times 120 \text{ kg droge stof} \times \text{€}0,13 = \text{€} 1.948,44$;
- schade in oktober: $40,5 \text{ cm} \times 120 \text{ kg droge stof} \times \text{€}0,11 = \text{€}534,60$.

De totale vergoeding voor zomerschade komt daarmee op $\text{€}2.483,04$.

De schade in de voorafgaande periode (schade door overwinterende ganzen) is in mei 2005 afgetaxeerd op $\text{€}4.376,25$ ($150 \text{ cm groeischade} \times 150 \text{ kg ds} \times \text{€}0,15 \text{ per kg}$).

4.3 Resultaten bedrijfsmonitoring

Gedurende het gehele groeiseizoen heeft de veehouder een bedrijfslogboek bijgehouden en heeft de bedrijfsbegeleider (Zegveld) aanvullende gegevens verzameld. Uit deze combinatie van gegevens heeft Zegveld de bedrijfsmatige gevolgen van ganzenbegrazing – voor zover dat met deze projectopzet mogelijk was – zo secuur mogelijk in beeld gebracht.

In totaal hebben we 14 mogelijke effecten onderscheiden (tabel 3). Daarvan zijn er:

- 10 aantoonbaar met de huidige onderzoekopzet;
- 7 daadwerkelijk aangetoond met dit project;
- 2 niet aantoonbaar met dit onderzoek, maar wel waarschijnlijk;
- 1 wel aantoonbaar, niet aangetoond, maar wel waarschijnlijk.

De aangetoonde effecten zijn achtereenvolgens:

- opbrengstderving grasland;
- complexere graslandgebruiksplanning;
- beweiden bij een te korte snede;
- maaien bij een te korte snede;

- meer weideresten bij uitscharen van vee;
- hogere ruwvoer- en krachtvoeraankopen;
- hogere arbeidsbehoefte voor verjagen ganzen.

Niet gevonden, maar wel waarschijnlijk zijn:

- verslechtering van de botanische samenstelling van het grasland;
- verlaging voederwaarde kuilgras;
- slechtere opname van het kuilgras door het vee.

Tabel 3. Effecten van ganzenbegrazing op de bedrijfsvoering

	aantoonbaar met dit onderzoek	aangetoond in dit onderzoek	niet gevonden of onderzocht, wel aannemelijk
Gevolgen grasland / directe gewasschade			
1. Opbrengstderving grasland	ja	ja	--
2. Verslechtering botanische samenstelling grasland	ja	nee	ja
Gevolgen ruwvoer / indirecte gewasschade			
3. Verslechtering conservering kuilgras	nee	nee	?
4. Verlaging voederwaarde kuilgras	nee	nee	ja
5. Slechtere opname kuilgras	nee	nee	ja
Gevolgen voor bedrijfsvoering			
6. Graslandgebruik moeilijk te plannen	ja	ja	--
7. Weiden bij te korte snede	ja	ja	--
8. Maaien bij te korte snede	ja	ja	--
9. Slechtere opname weidegras	ja	nee	?
10. Meer weideresten bij uitscharen	ja	ja	--
11. Weideresten verwijderen m.b.v. graslandbloter	ja	nee	?
12. Verhoging krachtvoer-/ruwvoer- aankopen	ja	ja	--
13. Hogere arbeidsbehoefte	ja	ja	--
14. Verhoging ziektedruk bij vee	nee	nee	?

Op elk van deze effecten gaan we nu wat nader in. Praktijkbedrijf Zegveld heeft over zijn bevindingen een beknopt zelfstandig rapportje uitgebracht (Van Houwelingen 2005).

4.3.1 Aangetoonde effecten

Derving grasproductie / hogere voeraankopen

Naast de schadetaxaties met behulp van een grashoogtemeter is de droge-stofopbrengst van twee percelen met weinig of geen schade vergeleken met de opbrengst van twee percelen met veel schade – dit op basis van de schadetaxaties. De opbrengst is geschat op basis van de graslandgebruiksgegevens met betrekking tot bemesting en de opbrengst van maai- en weidesneden. Deze vergelijking laat het volgende beeld zien:

- de twee percelen (totaal 4,9 ha) hebben een geschatte droge-stofproductie van 11.255 resp. 10.381 kg/ha, ofwel gemiddeld 10.677 kg/ha. Op deze percelen is een bescheiden schade opgetreden, getaxeerd op 112 kg ds/ha. De ‘ongestoorde’ productie kunnen we hier dus stellen op gemiddeld 10.789 kg/ha;

- de twee percelen met veel schade (totaal 5,8 ha) hebben beide een drogestofproductie van 8.408 kg/ha.

Rekenen we de bescheiden schade op de eerste twee percelen toe aan grauwe ganzen (hij kan ook nog afkomstig zijn van wintergasten), dan is het verschil in drogestofproductie 2.381 kg per ha, een derving van 22%. In financiële termen gaat het om $2.381 \times \text{€}0,142 = \text{€}338,-$ per ha.

De zo berekende productiederving is aanmerkelijk groter dan die berekend met de Faunafonds-systematiek: deze komt voor dezelfde percelen op 1.529 kg drogestof. Dit wordt uiteraard mede veroorzaakt door de andere rekenaannamen. Als we de schade op de Faunafonds-methode zouden berekenen met een aanname van 135 kg drogestof per cm gras (+ 12,5%), dan stijgt de productiederving op basis van grashoogte tot 1.720 kg/ha. Ook bij deze aannamen resteert echter een aanmerkelijk 'gat' van 660 kg drogestof per ha.

De productiederving door ganzenbegrazing noodzaakt de veehouder tot extra voeraankopen (ruwvoer en krachtvoer). De schadeberekening en -vergoeding door het Faunafonds is ook juist bedoeld om die aankopen te compenseren. De extra voeraankopen door ganzenschade kunnen op bedrijfsniveau niet goed worden gekwantificeerd, omdat er vele andere factoren zijn die de voeraankopen bepalen. Bovendien is het bedrijf op dit moment qua omvang (bedrijfsoppervlakte) ingesteld op zelfvoorziening qua ruwvoer, de structurele ganzenschade in aanmerking genomen. Met andere woorden: zonder ganzenschade zou het bedrijf eventueel grond kunnen afstoten (de totale getaxeerde zomerschade komt overeen met de drogestofproductie van 2 ha grasland).

Hogere arbeidsaanspraken voor graslandplanning en ganzenverjaging

Er zijn twee effecten die raken aan de arbeidsaanspraken van de veehouder:

1. Het verjagen van de ganzen, een activiteit die verplicht is om voor schadevergoeding in aanmerking te komen. Uit de logboekgegevens blijkt dat de veehouder hieraan in de periode dat de ganzen aanwezig waren (van juni tot en met oktober, een nog relatief korte periode) 57 uur heeft besteed (gemiddeld 1,5 maal per dag verjagen à 15 minuten per keer over 153 dagen). Rekenen we à la de catalogus groene diensten met arbeidskosten van €27,50 per uur, dan gaat het om een kostenpost van €1.567,-, ofwel gemiddeld ca €78,- per schadehectare;
2. Een complexere en meer frequente graslandplanning. De ganzenaanwezigheid vereist dat de graslandplanning met meer alertheid en creativiteit en met een hogere frequentie plaatsvindt: vanaf het moment dat de ganzen arriveren, moet er volledig naar bevind van zaken worden gehandeld. Volstaat normaliter een graslandplanning op weekbasis, in het ganzenseizoen moet de planning niet zelden dagelijks worden bijgesteld. Dit stelt niet alleen extra eisen aan de vakbekwaamheid van de ondernemer, maar kost ook meer tijd. Deze tijd is lastig te kwantificeren, omdat de planning deels samen op gaat met de tijd die benodigd is voor het verjagen. Op basis van *best professional judgement* is de extra benodigde tijd gesteld op 1 uur per week: elke week moet alle land opnieuw worden bekeken en moet een plan worden getrokken voor de komende week. Dat kost in de vijf onderzochte maanden (22 weken) $22 \text{ uur} \times \text{€}27,50 = \text{€}605,-$, ofwel €30,- per schadehectare.

Berekenen we de kosten van extra graslandplanning sec, dus voor een situatie waarin geen sprake is van verjagen, dan bedraagt de extra tijdbesteding pakweg 0,33 uur (20 minuten) per dag x 150 dagen x €27,50 = €1.361,-, gemiddeld €68,- per schadehectare.

Beweiden en maaien bij een te korte snede

Normaliter wordt er gemaaid bij een grassnede van 3.000-3.500 kg drogestof per ha en geweid bij een weidesnede van ca 1.700 kg/ha. Bij ganzenbegrazing duurt het langer voordat de benodigde snede er staat en wordt de snede bovendien anders van structuur ('bossiger') en samenstelling. Daarom zijn de ganzenpercelen dikwijls gemaaid en beweid bij een feitelijk te korte snede. Dit heeft twee effecten:

- a. aangezien de (ruimte voor) beweiding voorop staat, gaat een grotere beweidingsruimte ten koste van het voederwinningsareaal. Er zal dus in totaal minder ruwvoer worden gewonnen. Dit is de equivalent van het onderdeel 'derving grasproductie / hogere voeraankopen', dat we al hebben behandeld;
- b. op de percelen waar wordt gemaaid, wordt een sub-optimale grassnede geoogst. Dat leidt tot relatief hoge arbeidsaanspraken per kg droge stof. Hierop komen we zo terug;
- c. er kan sprake zijn van hogere arbeidsaanspraken, omdat er frequenter moet worden omgeweid. Op dit bedrijf is dat nauwelijks het geval, omdat het een goede verkaveling heeft: na het melken is het dan vooral een kwestie van een draadje omzetten. Bij een minder goede verkaveling, dus voor andere bedrijven en/of andere gebieden, kunnen hierdoor echter wel gemakkelijk extra arbeidskosten ontstaan.

Per saldo leiden deze bedrijfsaanpassingen op dit bedrijf alleen op onderdeel b tot extra kosten. Deze kunnen we als volgt berekenen. Als we de groeischade van de Faunafonds-taxaties hanteren (165,4 cm gras), maar die vermenigvuldigen met 135 kg ds in plaats van de 120 die het Faunafonds hanteert, komt de totale droge-stofschade op 22,3 ton ds. Als we de normale (ongestoorde) opbrengst van een hectare grasland in de polder stellen op 10,8 ton ds/ha (gemiddelde van de twee percelen met weinig schade), is de totale grasproductie van 25 ha gras in de polder 270 ton ds. Een derving van 22,3 ton komt overeen met 8,3% daarvan.

Op basis van het normenboek Kwantitatieve Informatie (KWIN-Veehouderij) zijn de kosten van een hectare voederwinning (per grassnede en op basis van eigen mechanisatie) berekend op €170,- per ha. Als we ervan uitgaan dat alles tweemaal wordt gemaaid, zijn de totale voederwinningskosten €340,- per ha, ofwel €31,40 per ton droge stof. Bij een 8,3% lagere ds-opbrengst wordt het maaien (gerekend per ton ds) 8,3% duurder, ofwel €367,- per ha, een stijging met €28,- per ha, ofwel (over 25 ha) €700,- voor het bedrijf als geheel.

Daar staat tegenover dat het oprapen iets goedkoper wordt, omdat er per ha minder gras wordt opgehaald. Dit uit zich vooral in lagere aan- en afrijtijden. Brengen we hiervoor 5% in mindering, dan dalen de voederwinningskosten met €5,- per grassnede, ofwel €10,- per ha voor het totaal. Deze besparing zou netto uitkomen op extra kosten van €18,- per ha, ofwel €450,- voor het gehele bedrijf.

Meer weideresten bij uitscharen vee

Op beweidde schadeparcels is geconstateerd dat de koeien het lekkere gras er relatief snel tussenuit eten en daarna onrustig worden en een relatief grote hoeveelheid

weideresten laten staan. Op het oog staat er dan nog voldoende gras, maar dit is kennelijk van geringere smakelijkheid. De veehouder heeft ervoor gekozen om de koeien in dergelijke gevallen om te weiden naar een ander perceel en de weideresten bij de weidesnede mee te maaien. Maar dikwijls zijn de weideresten door de beweiding erg gaan legeren, waardoor ze daarna ook niet meer (goed) worden meegemaaid. Ook dit effect is in het onderzoek wel aangetoond, maar lastig kwantificeerbaar. In overleg is, opnieuw als *best professional guess*, de zo ontstane schade vastgesteld op 150 kg droge stof per schadehectare. Als we vervolgens kijken op welke schadepercelen sprake is geweest van weideresten, gaat het om zes percelen met een totale (schade-)oppervlakte van 11,75 ha. Van twee percelen met deels ernstige schade is het restgras door de taxateur in zijn geheel als schadepost getaxeerd (2 ha met in totaal 15 cm schade door restgras, conform de Faunafonds-systematiek $1.800 \text{ kg ds} \times \text{€}0,13 = \text{€}234,-$). Deze post is dus al in eerdere berekeningen meegenomen. Berekenen we de hoeveelheid restgras op de overige percelen (tezamen 6 ha), dan komen we op basis van de in het onderzoek gehanteerde aannamen tot een extra schadepost van $6 \times 150 \text{ kg ds} \times \text{€}0,142 = \text{€} 128,-$. Gemiddeld over 20 schadehectares is dat €6,40 per ha.

Er zijn twee alternatieven voor het sneller omweiden en laten staan van weideresten:

- a. het vee langer in hetzelfde perceel laten om de hoeveelheid weideresten te reduceren. Naar verwachting zal de onrust in combinatie met geringere ruwvoeropname de melkproductie niet ten goede komen. Dit is dus een riskante strategie. Het vee kan ook worden bijgevoerd (bij het melken of als het 's nachts wordt opgestald), maar ook dit brengt extra kosten met zich mee;
- b. het vee uitscharen en de weideresten verwijderen met de graslandbloter. De voordelen van het bloten (een smakelijker gewas voor de volgende beweiding) wegen echter in financiële zin niet op tegen de kosten van bloten, zo blijkt uit onderzoek.

4.3.2 Waarschijnlijke effecten

Praktijkbedrijf Zegveld onderscheidt drie samenhangende effecten die niet zijn aangetoond, maar waarvan het optreden niettemin aannemelijk is:

- a. verslechtering van de botanische samenstelling van het grasland. Dit effect is in één jaar lastig te constateren, zeker omdat het voorjaargras van goede kwaliteit was: het weer was groeizaam en de ganzen arriveerden pas na de eerste snede;
- b. verlaging voederwaarde kuilgras. Aantonen hiervan vereist apart onderzoek, waarbij verschillende kuilen of balen worden gemaakt en bemonsterd. Dat is in het kader van dit project niet gebeurd. Door de toename van (met uitwerpselen en veren besmeurde) weideresten is het echter aannemelijk dat de gemiddelde kuil kwaliteit afneemt;
- c. slechtere opname van het kuilgras door het vee. Besmeurde oude weideresten zullen de smakelijkheid en de opname door het vee niet ten goede komen. Om dit effect echt hard te kunnen maken, is andersoortig (en veel duurder) onderzoek nodig, waarbij het bedrijf in twee divisies wordt gesplitst die helemaal apart worden behandeld en doorgemeten.

Als deze effecten inderdaad optreden, betekent dit dat er naast een kwantiteitsprobleem (minder kilo's droge stof) ook een aanmerkelijk kwaliteitsprobleem is met het

resterende gras. Het laatstgenoemde effect in § 4.3.1 (weideresten) wijst ook al in deze richting.

4.3.3 Onzekere effecten

Er zijn drie effecten die niet zijn aangetoond en waarvan onzeker is of ze optreden:

- a. slechtere conservering kuilgras. Stikstof uit ganzenuitwerpselen kan leiden tot een hoger ammoniakgehalte van de kuil. Er is echter geen kuilonderzoek gedaan om dit te toetsen; dit vergt aan aanleggen van aparte kuilen voor verschillende percelen, hetgeen kostbaar is;
- b. slechtere opname weidegras. Dit effect is waargenomen (en treedt dus op basis van praktijkervaring wel op), maar kan onderzoeksmatig - althans met de huidige beperkte opzet - niet worden aangetoond;
- c. verhoging ziektedruk bij het vee door ganzenbetreding en verspreiding van uitwerpselen. Voor de ziekteverspreiding door migrerende vogels is de laatste tijd juist veel aandacht, maar dit betreft eerder de wintergasten dan de (inheemse) grauwe ganzen. Over besmetting door grauwe ganzen met salmonella en coxidiose, ziekten waaraan het meest wordt gedacht, is uit literatuur en praktijk niets bekend.

5 Naar een andere vergoedingssystematiek

Sommering van alle gevonden schadeposten

Het onderzoek leert dat de bedrijfsmatige gevolgen van begrazing door overzomerende ganzen, ook in financiële termen, groter zijn dan louter verlies aan graslengte. Naast de directe begrazings-, vertrappings- en besmeuringsschade zijn er dus aanmerkelijke indirecte effecten. Ook de verplichting tot afschrikken en verjagen (om voor schadevergoeding in aanmerking te komen) levert aanzienlijke extra arbeidsaanspraken op.

Om tot een totaaloverzicht van de effecten te komen en de verschillen met de Faunafonds-systematiek helder te krijgen, hanteren we drie varianten (zie ook tabel 4):

1. De door het Faunafonds getaxeerde schade kunnen we aanmerken als de minimumschade. Het gaat om 179,4 cm grasgroei à 120 kg droge stof per cm, verrekend tegen €0,13 per kg in de periode juni-september en tegen €0,11 in oktober. Het uitgekeerde bedrag van €2.483,- delen we door de ca 20 schadehectares, zodat het gemiddelde €124,- per schadehectare is.
2. In de varianten 2 en 3 zijn alle andere effecten van ganzenbegrazing gekapitaliseerd. In variant 2 (de minimum-onderzoeksvariant) is uitgegaan van de getaxeerde grasgroeiderving, maar zijn de cm grasgroei verrekend met de aannamen in dit onderzoek (135 kg ds per cm en €0,142 per kg ds), waardoor alleen al de kosten van productiederving met 39% stijgen tot €172,- per ha. In deze variant zijn de kosten van verjaging achterwege gelaten, maar de kosten van graslandplanning volledig gekapitaliseerd. Totale kosten: €268,- per schadehectare.
3. In variant 3, de maximale onderzoeksvariant, is de productiederving op percelen met ernstige schade (ongeveer de helft van de 20 schadehectares) benaderd op de manier waarop dat in dit onderzoek is gebeurd: op basis van de graslandgebruiksgegevens. Dat levert een gemiddeld productiederving op van €255,- per schadehectare: 10 ha à €172,- (zie punt 2) en 10 ha à €338,- (zie § 4.3.1). In deze variant zijn de volledige kosten van verjaging berekend, maar is graslandplanning tegen een lagere norm doorberekend. Als in de maximale variant de kosten van verjaging achterwege worden gelaten, maar de extra kosten van graslandplanning volledig worden doorgevoerd, komen de kosten hier op €351,- per ha.

In de onderzoeksbenadering zijn de kosten van ganzenbegrazing dus 2 à 3 keer hoger dan in de Faunafonds-benadering.

Tabel 4. Financiële gevolgen (in €per ha schadeperceel) van ganzenbegrazing volgens de Faunafonds-systematiek en volgens het onderzoek (minimum- en maximumvariant)

factor	methodiek Faunafonds	methodiek onderzoek	
		minimum	maximum
1. Productiederving (kg droge stof)	124	172	255
2. Niet meegemaaide weideresten	-	6	6
3. Extra arbeidsaanspraken voor:			
- verjagen	-	-	78
- graslandplanning	-	68	30
- maaien van (te) korte grassneden	-	22	22
TOTAAL	124	268	391

De hogere kostenposten wordt veroorzaakt door verschillende factoren:

- a. een andere aannamen over het omrekenen van cm grasgroei naar kg droge stof in de zomerperiode (135 i.p.v. 120 kg per cm). Dit scheelt 12,5%;
- b. een hogere marktprijs per kg droge stof (€0,142 i.p.v. €0,13 resp. €0,11). Dat scheelt 9,2% resp. 30%;
- c. een andere benadering van de schade op percelen met ernstige schade: berekening van opbrengsten aan de hand van graslandkalender en bedrijfsmanagement-programma (bemesting, maai- en weidesnedes) en vergelijking van opbrengsten tussen percelen met weinig en veel schade;
- d. hogere arbeidsaanspraken voor:
 - verjagen van ganzen;
 - graslandplanning;
 - voederwinning (maaien van te korte grassnedes, dus hogere kosten per gewonnen kg droge stof).
- e. hogere beweidingsverliezen door vaker omweiden van vee en achterblijven van onbenutte weideresten.

Daarnaast *kan* er sprake zijn van andere schadeposten, die in dit onderzoek niet zijn gekwantificeerd omdat ze niet zijn aangetoond of omdat de veehouder andere keuzen heeft gemaakt:

- geringere opname van het gras door het vee (vanwege besmeuring);
- conserveringsproblemen (idem);
- bij een ongunstiger verkaveling: extra arbeidsaanspraken door vaker omweiden van vee.

De mate waarin de verschillende schadecomponenten een rol spelen, hangt onder meer af van:

- de aard van het bedrijf (melkvee, vleesvee of anders). Overigens zijn veel van de eerder genoemde schadeposten identiek voor melk- en vleesveebedrijven;
- de structuur van het bedrijf (m.n. verkaveling en ontsluiting);
- de verdeling van schade over de percelen: overal een klein beetje schade (en over het hele bedrijf wellicht toch nog een aardig bedrag) werkt bedrijfsmatig anders door dan forse schade op een select aantal percelen;
- het bedrijfsmanagement, c.q. de mate waarin de veehouder kan inspelen op ganzenaanwezigheid.

Naar een andere vergoedingssystematiek

Als we ervan uitgaan dat er altijd – ook bij populatiebeheersing – grauwe ganzen zullen blijven foerageren op landbouwgrond en dat populatiebeheersende maatregelen niet van vandaag op morgen effect zullen hebben, is een goede vergoedingsregeling van groot belang. Op dit moment bestaat er in de landbouw veel onvrede over de wijze van schadevergoeding. Beleidsmatig is hier sprake van een dilemma: hogere schadevergoedingen leiden – in ieder geval op korte termijn, als de populaties nog niet op het streefniveau zijn – tot hogere uitgaven voor het Faunafonds, terwijl dat juist de opdracht heeft om *minder* geld uit te geven.

Het onderzoek bevestigt het bestaande beeld dat vergoeding van louter de directe gewasschade niet de werkelijke (gekapitaliseerde) bedrijfsgevolgen dekt. Als we willen

komen tot een meer adequate schaderegeling, zou zo'n regeling aan de volgende voorwaarden moeten voldoen:

- a. hij moet uiteraard recht doen aan de werkelijke (directe en indirecte) bedrijfsgevolgen, dus compenseren voor de volledige productiederving en de extra arbeidsinspanningen;
- b. daar waar aannamen over grasproductie op moderne melkveebedrijven worden gedaan, worden (anders dan nu) de meest recente getallen uit het landbouwonderzoek gebruikt;
- c. de regeling moet praktisch uitvoerbaar zijn, dus niet te ingewikkeld in elkaar zitten;
- d. hij moet rechtvaardig zijn, dus niet grote groepen bedrijven overcompenseren en andere ondercompenseren;
- e. de regeling wordt optimaal afgestemd op de 'beleidsomgeving' en de ervaringen met de (Brusselse toetsing van de) beheerspakketten voor wintergasten. Naast het onder d genoemde punt betekent dit:
 - de schadebenadering wordt vervangen door een opvangbenadering (actief beheer);
 - maatregelen die tot Goede Landbouwpraktijk, c.q. *cross-compliance* zouden kunnen worden gerekend (zoals het systematisch afschrikken en verjagen van ganzen) worden niet in de regeling opgenomen. Sowieso past een plicht tot verjagen niet in een opvangbenadering. Daarnaast blijkt verjagen op gebiedsniveau niet effectief.

Let wel: we hebben het hierna alleen over een andere schadebepaling op *grasland*. Voor andere gewassen (akker- en tuinbouw) is de situatie anders en geen onderwerp van dit onderzoek.

Als we kijken welke factoren de bedrijfseffecten het sterkst bepalen, dan zijn dat:

- de hoeveelheid ganzen (verjaagingspanningen, productieschade). Deze factor is op zich goed te verdisconteren in een nieuwe rekenwijze, maar vereist het systematisch tellen van ganzen. Dat is op dit moment lang niet overal de praktijk en brengt dus extra kosten met zich mee. Bovendien is het tellen in landbouwgebieden relatief onbetrouwbaar, omdat de ganzen zeer mobiel zijn. Mede daarom is de populatie-omvang niet 1:1 te koppelen aan de omvang van de schade (Van der Jeugd e.a. 2006);
- de verkaveling en ontsluiting (extra arbeidsaanspraken voor verjagen, maaien en beweiden). Deze factoren zijn sterk gebieds- en bedrijfsgebonden en daardoor lastig mee te nemen in een rekenmethode;
- verdeling van de schade (licht/zwaar) over het bedrijf: percelen met zware schade beïnvloeden de bedrijfseffecten veel sterker dan percelen met lichte schade. Omdat de schade toch al per perceel wordt getaxeerd, is deze factor goed mee te nemen in een rekenmethode.

Mede op basis van de deskundigenbijeenkomst is als best werkbare benadering uit de bus gekomen:

1. De getaxeerde (gewas)schade vermenigvuldigen met een vaste factor. Zo kunnen op een relatief simpele wijze (en met behoud van de huidige taxatiepraktijk) de indirecte bedrijfseffecten worden verdisconteerd.
2. Omdat de indirecte effecten op bedrijven met een substantieel aandeel percelen met zware schade aanmerkelijk groter zijn dan op bedrijven met veel percelen met lichte

schade, kan de omrekeningsfactor desgewenst worden gedifferentieerd naar rato van het percentage percelen met zware schade.

De eerste benadering heeft het grote voordeel van de eenvoud: er kan zonder extra uitvoeringskosten een generieke omrekeningsfactor worden vastgesteld. Voor het onderzochte bedrijf ligt die op 2 à 3. Deze waarde kan natuurlijk niet zonder meer worden gegeneraliseerd, maar geeft wel een indicatie. Vanuit het landbouwkundig onderzoek, c.q. de vele beschikbare praktijkcijfers kan de hoogte van de omrekeningsfactor relatief eenvoudig worden vastgesteld.

De tweede benadering doet meer recht aan verschillen tussen gebieden en bedrijven, maar brengt aanmerkelijke extra uitvoeringskosten en discussies met zich mee. Er moet dan worden vastgesteld:

- vanaf welk schadeniveau we spreken van zware schade;
- waar het omslagpunt (of: de omslagpunten) moet liggen voor een lage en hoge omrekeningsfactor. Hierbij kan worden gedacht aan het moment waarop het maai- en weideregime serieus worden beïnvloed;
- welke percelen meetellen voor de bedrijfsoppervlakte. In het kader van de centrale bedrijfsregistratie worden nu al uiteenlopende oppervlakten gehanteerd.

6 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

Hierna presenteren we samenvattend de conclusies en aanbevelingen van dit onderzoek.

1. De populatie grauwe ganzen, een inheemse broedvogel, is tussen 1990 en 2005 minimaal vertwintigvoudigd tot ca 25.000 broedparen. De laatste jaren wordt duidelijk dat dit succes belangrijke keerzijden heeft. De ganzen broeden weliswaar vooral in natuurgebieden, maar foerageren in de aanpalende landbouwgebieden. Daardoor berokkenen zij de landbouw belangrijke schade. Anders dan wintergasten foerageren zij immers in het groeiseizoen en beïnvloeden zij daarmee de mogelijkheden voor voederwinning en beweiding. Maar ook in natuurgebieden brengt de groei problemen met zich mee, omdat deze (door opvreten van rietvegetaties en eutrofiëring van oppervlaktewater) het bereiken van de gestelde natuurdoelen bemoeilijken.
2. De Vechtstreek, die omvangrijke plassengebieden (Naardermeer, Vechtplassen) omvat, is één van de gebieden waar de schade aan graslandpercelen sinds eind jaren '90 sterk is toegenomen. Hoewel er in de provinciale faunabeheerplannen van Noord-Holland en Utrecht streefgetallen zijn afgesproken voor de populaties grauwe ganzen, is de verwachting dat het gebied nog jarenlang rekening zal moeten houden met serieuze schade door ganzenbegrazing. Het Faunafonds verstrekt weliswaar een tegemoetkoming in de schade, maar de indruk bestond dat deze tegemoetkoming – die is gebaseerd op dezelfde principes als voor wintergasten – voor overzomerende ganzen verre van toereikend is. Daarom is in 2005 een representatief melkveebedrijf met aanmerkelijke ganzenschade intensief gevolgd om alle bedrijfseffecten van ganzenbegrazing in beeld te brengen. Daarnaast zijn in 2005 en 2006 in de broedgebieden nesten geteld en in de landbouwgebieden aantallen foeragerende ganzen. Het volgen van één bedrijf gedurende één jaar levert uiteraard geen statistisch verantwoorde gegevens op, maar legt wel de bedrijfsmatige *mechanismen* van ganzenbegrazing bloot.
3. De broedpopulatie van grauwe ganzen in de Vechtstreek steeg tot 2004 en is in 2005 en 2006 enigszins afgenomen. In 2005 broedden er in de plassengebieden van het Naardermeer, Ankeveen en Kortenhoeve ongeveer 600 ganzen(paren), in 2005 waren dat er 575. Ter vergelijking: dat is nog steeds viermaal zoveel als in 1995. In 2005 heeft Natuurmonumenten eieren geraapt en was bejaging in landbouwgebieden toegestaan, in 2006 is de provinciale ontheffing door de rechter opgeschort.
4. De ganzen arriveerden in 2005 opmerkelijk laat (eind juni) in het aanpalende landbouwgebied, maar bleven daarna in groten getale aanwezig tot in het najaar. In juli en september 2005 zijn in de gehele Vechtstreek 1.655 resp. 1.337 ganzen geteld, waarvan 600, resp. 500 (ca 40%) in de Heintjesrak- en Broekerpolder, waar het bedrijfsonderzoek plaatsvond. Andere polders met veel foeragerende ganzen zijn de Onder- en Bovenmeent, de Keverdijkse Overscheense Polder en de Horn- en Kuijerpolder. Vielen in 2005 de tellingen enkele honderden exemplaren lager uit dan identieke tellingen uit 2001, in 2006 was sprake van een sterke toename: tot bijna 2.100 ganzen in begin juli en zelfs 2.450 exemplaren begin september. In

tegenstelling tot het aantal broedparen laat het aantal foeragerende ganzen, bepalend voor de bedrijfseffecten, dus geen daling zien.

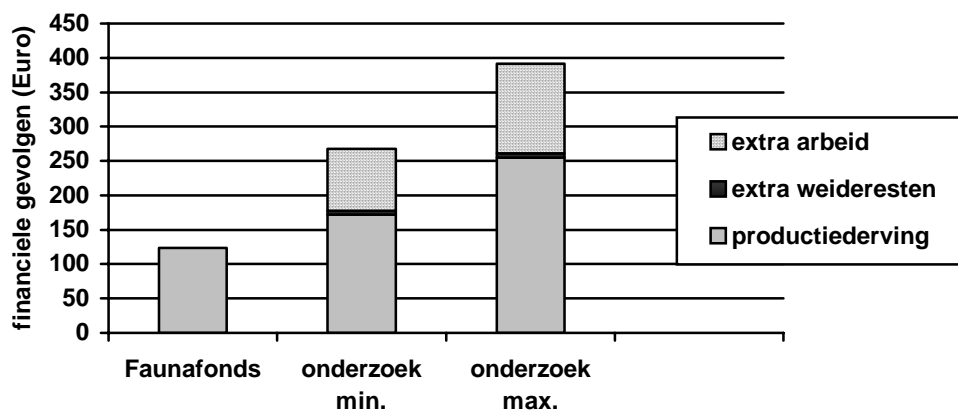
5. Het bedrijfsonderzoek heeft zich toegespitst op één melkveebedrijf in de Heintjesrak- en Broekerpolder. De veehouder heeft in het groeiseizoen van 2005 ook zelf bijna dagelijks de ganzen op zijn land geteld. Deze tellingen wijzen uit dat er van tweede helft juni tot eind oktober (het eind van de onderzoeksperiode) vrijwel onafgebroken tussen de 500 en 700 grauwe ganzen hebben gezeten. De ganzen verbleven vooral op de graslandpercelen die wat verder van de boerderij zijn gelegen, zo blijkt ook uit de schadetaxaties, in totaal op zo'n 20 ha.
6. Uit de frequente schadetaxaties in het kader van het onderzoek blijkt dat er vooral tweede helft augustus en tweede helft september 2005 een sterke toename van de schade is opgetreden. In totaal is de zomerschade (juni-september) getaxeerd op 125 cm grasgroei, ofwel (omgerekend naar kg droge stof en de marktprijs daarvan) €1.948,-. Daar is later, vanwege het van kracht worden van een opvangregeling voor wintergasten, de maand oktober aan toegevoegd met een schade van 40,5 cm ofwel €535,-. De totale getaxeerde zomerschade bedraagt daarmee €2.483,-.
7. Van de tien ganzenbegrazingseffecten die met dit onderzoek aantoonbaar zouden kunnen zijn, zijn er uit de bedrijfsregistratie zeven daadwerkelijk aangetoond. Dat zijn achtereenvolgens (sommige zijn gecombineerd):
 - a. Opbrengstderving grasland / hogere ruwvoer- en krachtvoeraankopen. Er zijn twee percelen met weinig of geen schade geselecteerd en vergeleken met twee percelen met veel schade. Uit de bijbehorende graslandgebruiksgegevens is vervolgens de grasproductie berekend. Hieruit blijkt dat de schade op 'serieuze' schadepercelen oploopt tot 2.381 kg drogestof per ha, een derving van 22% vergeleken met de schadevrije percelen. Bij een droge-stofprijs van €0,142 per kg komt dit neer op een kostenpost van €338,- per schadehectare. Berekenen we de productiederving van dezelfde percelen met de Faunafonds-systematiek, dan komen we op 1.529 kg droge stof en (bij een marktprijs van €0,13 per kg) een bedrag van €199,- per ha. Behalve door de andere benaderingswijze heeft dit verschil te maken met het feit dat we in het onderzoek een andere norm hebben gehanteerd voor het omrekenen van cm grasgroei naar kg drogestof (135 i.p.v. 120 kg drogestof per cm grasgroei) en een andere marktprijs per kg droge stof (€0,142 in plaats van €0,13 resp. €0,11).
 - b. Hogere arbeidsaanspraken door:
 - verjagen van ganzen. Hieraan is in de vijf maanden dat de ganzen aanwezig waren 57 uur besteed, een kostenpost van €1.567,-;
 - complexere graslandgebruiksplanning: er moet veel meer naar bevind van zaken worden gepland. In plaats van wekelijks vindt de planning soms wel dagelijks plaats. Deze post is lastig te kwantificeren, omdat de uitvoering deels overlapt met de voorgaande post. De extra kosten zijn geschat op €605,-;
 - maaien van te korte grassneden, hetgeen leidt tot hogere arbeids- en machinekosten per kg droge stof. Voor het bedrijf als geheel is deze post indicatief berekend op €450,-;

- frequenter omweiden vanwege beweiden bij een te korte snede en een geringere opname van het weidegras. Op dit bedrijf leidt dat niet tot hogere kosten, omdat de verkaveling goed is. Op andere bedrijven kan dat heel anders liggen.
- c. Meer weideresten bij het uitscharen van vee, die ook in de daaropvolgende weidesnede blijven liggen. De veehouder heeft ervoor gekozen om het vee vaker te verweiden (zie punt b). Daarvoor zijn ook alternatieven (geringere opname of zelfs geringe melkproductie, of bloten van grasland na elke weidegang), maar die zijn financieel waarschijnlijk nog minder aantrekkelijk. De extra verliezen door niet-meegemaakte (gelegerde) weideresten zijn geschat op €350,-. Omdat een deel hiervan al is meegetaxeed, bedragen de extra kosten hiervan €128,-.
8. Daarnaast zijn er effecten die niet zijn aangetoond, maar door Zegveld wel aannemelijk worden geacht. Deze hebben te maken met verlaging van de voederwaarde van het kuilgras en een slechtere opname van het kuilgras door het vee door het conserveren van oude, met uitwerpselen besmeurde weideresten. Naast een kwantiteitsprobleem (punt 7a) lijkt er dus ook een kwaliteitsprobleem.
9. De kosten van de droge-stofderiving 'sec' zijn conform de Faunafondsrekening een kleine €2.500,- voor het bedrijf als geheel (ca 20 'schadehectares'). Dit beschouwen we als de minimale kosten. Brengen we alle kosten in beeld, c.q. benaderen we de kosten op een andere wijze, dan kunnen we ook een maximumschatting maken van de kosten van ganzenbegrazing:
- a. de productiederiving in termen van kg drogestof komt hoger uit als we:
- de aanname van 120 kg drogestof per cm grasgroei vervangen door een gemiddelde van de getallen die het landbouwkundig onderzoek momenteel hanteert: 135 kg drogestof. De derving komt daarmee 12,5% hoger uit op een kleine €2.800,-, een stijging met €300,-;
 - een actuele marktprijs hanteren per kg droge stof, afgeleid van de kVEM-prijzen die het ministerie van LNV momenteel hanteert in de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer. Passen we deze prijs toe op de gehele getaxeerde zomerschade (179,4 cm grasgroei x 135 kg droge stof), dan komen we op een bedrag van €3.439,-, een stijging met ruim €950,-;
 - de derving op een andere manier (via de graslandgebruiksgegevens) benaderen. Extrapoleren we deze benadering naar het hele bedrijf, dan zou sprake zijn van een stijging van de schade tot wel €6.760,-. Hanteren we deze benadering alleen voor de ca 10 ha met ernstige schade (en dat lijkt realistischer), dan bedraagt de schade hier €3.380,- en op de andere 10 ha €1.720,-. De totale schade bedraagt dan €5.100,-, ruim en verdubbeling;
- b. kapitalisering van de extra arbeidsaanspraken leidt tot de volgende extra kosten:
- verjagen van ganzen kost de veehouder in het zomerseizoen €1.567,-. Momenteel is de veehouder verplicht om te verjagen, wil hij voor schadevergoeding in aanmerking komen. Het ministerie van LNV en de Europese Commissie zien deze activiteit, c.q. ganzenaanwezigheid doorgaans als een normaal bedrijfsrisico, maar daarbij kunnen serieuze vraagtekens worden gezet;
 - de complexere en frequentere graslandplanning kost de veehouder jaarlijks €605,- bovenop de tijd voor het verjagen (waarin ook al graslandplanning

- plaatsvindt). Berekenen we de kosten van extra graslandplanning *sec* (dus zonder dat verjaging zou plaatsvinden), dan komen deze op €1.361,-;
- de hogere arbeids- en machinekosten (per kg droge stof) voor het maaien van sub-optimale grassnedes zijn berekend op €450,-;
- c. de extra verliezen (bovenop de reeds getaxeerde) door legering van weideresten kosten de veehouder op jaarbasis €117,-.

Daarmee komen de totale maximum bedrijfskosten van ganzenbegrazing op €7.839,-, ruim driemaal het bedrag zoals het Faunafonds dat uitkeert. Dit is de maximum-onderzoeksvariant. Berekenen we de productiederving op basis van cm grasgroei (maar wel tegen actuele aannamen) en laten we de kosten van verjagen achterwege (maar brengen we wel de volledige extra kosten van graslandplanning in rekening), dan zijn de totale kosten €5.367,-, ruim tweemaal het uitgekeerde bedrag. Dit is de minimum-onderzoeksvariant.

10. Berekenen we vervolgens de gekapitaliseerde effecten per schadehectare (op het onderzoeksbedrijf ca 20 ha), dan bedragen die volgens de Faunafonds-systematiek €124,- per ha, volgens de minimum-variant uit het onderzoek €268,- per ha en volgens de maximum-variant uit het onderzoek €391,- per ha. In figuur 3 zijn deze getallen, en de opbouw daarvan, visueel weergegeven.

Figuur 3. Financiële gevolgen (in €) van ganzenbegrazing volgens de Faunafonds-systematiek en volgens het onderzoek (minimum- en maximumvariant)

11. Het onderzoek bevestigt de hypothese dat de werkelijke bedrijfsschade omvangrijker is dan louter de grasgroeiderving. Aangezien het streven is om de grauwe gans, zij het in geringe aantallen, in Nederland te handhaven, zal de landbouw met schade te maken houden. Een meer adequate vergoedingsregeling is dan van groot belang om de acceptatie van overzomerende ganzen – en van ganzen in algemene zin – te verbeteren. We formuleren de volgende uitgangspunten voor zo'n regeling:
- a. de regeling moet een groter scala aan bedrijfsfactoren betrekken: niet alleen de productiederving in cm grasgroei, maar ook de productiederving door extra weideresten en met name ook de extra arbeidsinspanningen (graslandplanning, extra arbeid voor maaien en beweiden, eventueel verjagen);

- b. de productiederving wordt berekend op basis van de recente getallen die het landbouwonderzoek hanteert voor de relatie tussen grashoogte en drogestofopbrengst (dus met een hogere omrekeningsfactor dan 120 kg per cm grasgroei);
 - c. de regeling krijgt niet het karakter van een schaderegeling, maar (de discussie met de Europese Commissie over de opvang van wintergasten indachtig) van een vergoedingsregeling voor de opvang van overzomeraars. Alle factoren die een rol spelen bij de bedrijfsmatige effecten (productiederving, extra arbeidsaanspraken) zijn in beginsel naar Brussel goed te verantwoorden, maar moeten dan wel als ‘actief beheer’ worden gepresenteerd;
 - d. een belangrijke kostenpost, het verjagen van ganzen om schade te beperken, past niet in een vergoedingsregeling voor de opvang van ganzen en roept bovendien discussies op over de vraag wat er ‘om niet’ (c.q. in het kader van *cross-compliance*) van de landbouw mag worden verwacht;
 - e. de regeling moet werkbaar zijn en niet te complex worden.
12. Een simpele en uiterst werkbare methode om al op korte termijn van de getaxeerde schade te komen tot een *all-in* bedrijfsvergoeding is om de getaxeerde schade te vermenigvuldigen met een vaste factor. Dit is ook de mening van een deskundigenbijeenkomst waarin de vergoedingssystematiek centraal stond. Voor het onderzochte bedrijf ligt zo’n omrekeningsfactor (exclusief verjaagarbeid) op ongeveer 2,5. Die factor is natuurlijk niet zomaar generaliseerbaar, maar geeft wel een indicatie van de orde van grootte waaraan we moeten denken. Met behulp van de vele bedrijfsgegevens die uit het landbouwkundig onderzoek beschikbaar zijn, kan de orde van grootte van zo’n factor nauwkeuriger worden vastgesteld. Omdat percelen met zware schade ingrijpender gevolgen hebben dan percelen met lichte schade, zou – mede om over- en ondercompensatie te voorkomen – een differentiatie in tweeën kunnen worden overwogen, waarbij de omrekeningsfactor hoger is naarmate het aandeel land met zware schade stijgt. Zo’n differentiatie brengt echter extra uitvoeringskosten met zich mee en lastige afwegingen over de scheidslijn tussen lichte en zware schade en het ‘omslagpunt’ van de omrekeningsfactor. Een variabele omrekenfactor is dus wel eleganter, maar veel bewerkelijk dan een vaste factor.
13. Met de beschreven uitgangspunten en bouwstenen kan een vergoedingsregeling worden geconstrueerd die meer recht doet aan de werkelijke bedrijfseffecten en dus kan rekenen op meer draagvlak voor overzomerende ganzen, en die voldoet aan de huidige beleidskaders (Faunabeleid, *cross-compliance*, EU-eisen etc.).

Bronnen

- Faunabeheerplan Noord-Holland*. 2004. Faunabeheereenheid Noord-Holland.
- Hondshorst, L. & A. Voorbergen 2005. *Grauwe Ganzen op Texel – De invloed van aantalreducerende maatregelen, broedhabitat en natuurlijke verliesoorzaken op het uitkomstsucces & de invloed van opgroehabitat op de jongenoverleving*. Scriptie in opdracht van SOVON Vogelonderzoek Nederland. Hogeschool Larenstein, Velp.
- Houwelingen, K. van 2005. *Schade door overzomerende ganzen in de Vechtstreek - Rapportage van de vervolgschade door PraktijkCentrum Zegveld*. PraktijkCentrum Zegveld.
- Jeugd, H.P. van der, B. Voslamber, C. van Turnhout, H. Sierdsema, N. Feige, J. Nienhuis & K. Koffijberg 2006. *Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei?* SOVON-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Liere, D.W. van, M.J.J.E. Loonen & N.J.M. van Eekeren 2004. *Grauwe ganzen leren gras te mijden - Projectrapportage voor het jaar 2004 in opdracht van het Faunafonds*. Rapport CABWIM Consultancy in animal behaviour and management / Koeman en Bijkerk BV rapport nr. 2004-128.
- Oosterbaan, J. m.m.v. J. Beekhuis en J. Nuissl 2003. *Faunabeheerplan 2004-2008*. Faunabeheereenheid Utrecht.
- Terwan, P., J.A. Guldmond m.m.v. F. Visbeen 2002. *Grauwe ganzen in de Vechtstreek: naar een breed gedragen aanpak – Verkennende studie naar de perspectieven voor en gezamenlijk beheerplan*. Centrum voor Landbouw en Milieu, Utrecht.

Bijlage 1. Schadetaxaties

Tabel 1. Schadetaxaties per perceel in het groeiseizoen van 2005. Schade in cm grasgroei / groeiachterstand. Basistaxatie 23 juni, daarna alleen toename schade vermeld

taxatiedatum	23/6	6/7	27/7	10/8	29/8	14/9	28/9	28/10	totaal	totaal zomer- schade
<i>perceel</i>										
4	-	-	-	-	-	-	-	-		
5	-	-	-	-	-	-	-	-		
6	-	-	-	-	+	-	-	+		
7	-	-	-	-	+	-	+	+		
8	-	-	-	-	-	-	-	+		
9	-	-	-	-	+	+	+	+		
10	-	-	-	-	+	+	+	+		
11	+	+	+	-	+	+	+	+		
12	+	+	+	-	+	+	+	+		
13	+	+	-	-	+	+	+	+		
14	+	+	-	-	+	+	-	+		
15	+	+	-	-	-	-	-	+		
20	-	-	+	-	-	-	+	-		
Gem. aantal cm (extra)	3,5									
Aantal schadeha's	4	4	3,2	-	11	6	19	16		
Toename schade (cm)	14	4	17,4	-	40	15	48,5	40,5	179,4	124,9

Op basis van de taxaties heeft het Faunafonds een zomerschade (juli tot en met september) vastgesteld van 124,9 cm grasgroei à 120 kg droge stof bij de droge-stofprijs van €0,13 per kg. Dit is een bedrag van $124,9 \times 120 \times €0,13 = €1.948,44$.

De voorafgaande winterschade (seizoen 2004/2005) is eerder vastgesteld op 150 cm grasverlies x 150 kg droge stof x €0,15 per kg = €4.376,25.

De winterschade op het bouwland had betrekking op 15 ha en is getaxeerd op €558,-.

Bijlage 2. Vergelijking van de opbrengst van percelen met en zonder schade

Afk	Opp	Begindat.	Einddat.	Gebruik	Oms	Kgds/ha	Hoef/ha	kgN/ha	kgP/ha	kgK/ha
04	1,66	07-feb-05		Drijfm.	Koeien mest	-	31	56	50	194
04	1,66	19-mrt-05		Kunstm.	26+7+0	-	352	92	25	-
04	1,66	23-mei-05	26-mei-05	Voederwinning	kuilgras	5.000	-	-	-	-
04	1,66	27-mei-05		Kunstm.	kas 27%	-	75	20	-	-
04	1,66	13-jun-05	13-jun-05	Beweiding	melkvee	542	-	-	-	-
04	1,66	25-jun-05		Drijfm.	Koeien mest	-	17	30	27	105
04	1,66	28-jun-05		Kunstm.	kas 27%	-	75	20	-	-
04	1,66	12-jul-05	13-jul-05	Voederwinning	kuilgras	2.000	-	-	-	-
04	1,66	15-jul-05		Drijfm.	dunne mest fokzeugen	-	13	16	22	56
04	1,66	16-jul-05		Kunstm.	kas 27%	-	100	27	-	-
04	1,66	01-aug-05	03-aug-05	Beweiding	melkvee	1.663	-	-	-	-
04	1,66	04-aug-05		Kunstm.	kas 27%	-	100	27	-	-
04	1,66	29-aug-05	30-aug-05	Beweiding	melkvee	1.072	-	-	-	-
04	1,66	15-sep-05	15-sep-05	Beweiding	melkvee	518	-	-	-	-
04	1,66	25-sep-05	01-okt-05	Beweiding	melkvee	460	-	-	-	-
Totaal	1,66					11.255		288	124	355
05	3,24	07-feb-05		Drijfm.	Koeien mest	-	24	43	39	149
05	3,24	19-mrt-05		Kunstm.	26+7+0	-	352	92	25	-
05	3,24	23-mei-05	26-mei-05	Voederwinning	kuilgras	5.000	-	-	-	-
05	3,24	27-mei-05		Kunstm.	kas 27%	-	75	20	-	-
05	3,24	20-jun-05	21-jun-05	Beweiding	melkvee	556	-	-	-	-
05	3,24	25-jun-05		Drijfm.	Koeien mest	-	13	23	20	78
05	3,24	28-jun-05		Kunstm.	kas 27%	-	75	20	-	-
05	3,24	01-aug-05	02-aug-05	Voederwinning	kuilgras	3.000	-	-	-	-
05	3,24	04-aug-05		Drijfm.	Vaste mest varkens	-	6	15	35	22
05	3,24	04-aug-05		Kunstm.	kas 27%	-	100	27	-	-
05	3,24	31-aug-05	03-sep-05	Beweiding	melkvee	1.100	-	-	-	-
05	3,24	16-sep-05	16-sep-05	Beweiding	melkvee	265	-	-	-	-
05	3,24	25-sep-05	01-okt-05	Beweiding	melkvee	460	-	-	-	-
Totaal	3,24					10.381		240	119	249
Tot. 4+5	4,9					10.677		256	120	285

Afk	Opp	Begindat.	Einddat.	Gebruik	Oms	Kgds/ha	Hoef/ha	kgN/ha	kgP/ha	kgK/ha
11	2,89	16-mrt-05		Drijfm.	Koeien mest	-	20	36	32	125
11	2,89	19-mrt-05		Kunstm.	26+7+0	-	352	92	25	-
11	2,89	23-mei-05	26-mei-05	Voederwinning	kuilgras	4.500	-	-	-	-
11	2,89	27-mei-05		Kunstm.	kas 27%	-	75	20	-	-
11	2,89	08-jun-05	08-jun-05	Beweiding	melkvee	312	-	-	-	-
11	2,89	10-jun-05		Drijfm.	Koeien mest	-	13	24	21	82
11	2,89	28-jun-05		Kunstm.	kas 27%	-	75	20	-	-
11	2,89	07-jul-05	22-jul-05	Beweiding	melkvee	1.800	-	-	-	-
11	2,89	04-aug-05		Kunstm.	kas 27%	-	100	27	-	-
11	2,89	09-aug-05	11-aug-05	Voederwinning	kuilgras	1.200	-	-	-	-
11	2,89	13-aug-05		Drijfm.	dunne mest fokzeugen	-	15	17	25	63
11	2,89	07-sep-05		Kunstm.	kas 27%	-	55	15	-	-
11	2,89	09-sep-05	10-sep-05	Beweiding	melkvee	288	-	-	-	-
11	2,89	21-sep-05	22-sep-05	Beweiding	melkvee	308	-	-	-	-
Totaal	2,89					8.408		251	103	269
12	2,89	19-mrt-05		Kunstm.	26+7+0	-	352	92	25	-
12	2,89	21-mrt-05		Drijfm.	Koeien mest	-	24	43	39	150
12	2,89	23-mei-05	26-mei-05	Voederwinning	kuilgras	4.500	-	-	-	-
12	2,89	27-mei-05		Kunstm.	kas 27%	-	75	20	-	-
12	2,89	09-jun-05	09-jun-05	Beweiding	melkvee	312	-	-	-	-
12	2,89	10-jun-05		Drijfm.	Koeien mest	-	13	24	21	82
12	2,89	28-jun-05		Kunstm.	kas 27%	-	75	20	-	-
12	2,89	07-jul-05	22-jul-05	Beweiding	melkvee	1.800	-	-	-	-
12	2,89	04-aug-05		Kunstm.	kas 27%	-	100	27	-	-
12	2,89	09-aug-05	11-aug-05	Voederwinning	kuilgras	1.200	-	-	-	-
12	2,89	13-aug-05		Drijfm.	dunne mest fokzeugen	-	15	17	25	63
12	2,89	07-sep-05		Kunstm.	kas 27%	-	55	15	-	-
12	2,89	09-sep-05	10-sep-05	Beweiding	melkvee	288	-	-	-	-
12	2,89	21-sep-05	22-sep-05	Beweiding	melkvee	308	-	-	-	-
Totaal	2,89					8.408		259	109	295
Totaal	5,77					8.408		255	106	282